

Zvířata, lidé a svět

Nejen základní pětiku smyslů, jež řídí život člověka i zvířat na Zemi, tedy zrak, sluch, čich, chuť a hmat, popisuje kniha **Desatero smyslů**. Autor představuje funkci mnoha dalších, často opomíjených, schopností, bez nichž by se život pozemský neobešel. Nebo by byl o dost chudší.

MARTA ŠVAGROVÁ

O tom, jak lidé a zvířata vnímají okolní svět, posbíral biolog, univerzitní pedagog a publicista Jaroslav Petr nespočet poznatků. Protože je zdatný popularizátor vědy, přehrále informací, z nichž doslova každá je mimořádně zajímavá a pro většinu neoborníků i překvapivá, dokáže utřídit, zařadit do patřičného kontextu a srozumitelně sdělit i laikovi. V tom je jeho kniha podnětná. A rozhodně i zábavná.

Jaroslav Petr prostudoval ohromné množství výzkumů a pokusů světových přírodovědců, takže každé tvrzení dokládá konkrétním příkladem a vysvětlením, jak k němu vědci dospěli. Postupuje systematicky a hned zkrájá upozorňuje, že živočišné toho vnímají mnohem víc než lidé: „Soví uši nabízejí poslech v prostorem provedení, před kterým blednou i ty nejmodernější zvukové aparatury. Hlubinné ryby si prohlížejí okolí v pestrých barvách, i když člověk si v temnotě oceánu bez umělého světla nevidí ani na špičku nosu. Madagaskarští lemuři si sdělují rodné novinky tělesnými pachy a americký krték se světem prohmatává pomocí dvaadvaceti prstíků, které si proti všem zvyklostem nenese na končetinách, ale na nose. Brouku vrubounovi kutálejícím kuličku z trusu ukazuje správný kurz pás Mléčné dráhy protínající noční oblohu...“

Ale mnohé z lidských smyslových vjemů jsou zvířatům naopak cizí: „Jeskynní ryby jsou slepé, delfinům zbyla z chuti pouze slaná a kyselá a včely registrují ve srovnání s člověkem jen třetinové spektrum pachů a vůní...“ Jak autor upozorňuje, živočišné ovšem také disponují dovednostmi, jež jim můžeme jen závidět. Přibližuje je nejen fakty, ale také porovnáním s adekvátními možnostmi člově-

Modrásek hořcový (*Maculinea alcon*). Housenky tohoto motýla dokážou vylučovanými pachy oklamat mravence *Myrmica schencki* natolik, že si mravenci odnesou housenku do mraveniště a tam se o ni obětavě starají.

Krték východoamerický (*Scalopus aquaticus*). Tento druh krtka patří mezi živočichy s velmi dobře vyvinutým „stereočichem“. Dokonale se orientuje podle pachů v prostoru.

Strašek paví (*Odontodactylus scyllarus*). Strašci se při vývoji zraku ubírali po 400 milionů let vlastní cestou. Mají v oku receptory pro šestnáct různých barev. Vnímají i různé formy polarizovaného světla.

Vruboun posvátný (*Scarabaeus sacer*). Při válání kuličky z trusu tuto brouci drží přímý směr, i když tlačí kuličku zadními končetinami s hlavou skloněnou k zemi. Orientují se podle slunce na obloze.

Čolek zelenavý (*Notophthalmus viridescens*). Obojživelník obývající lesní jezírka Severní Ameriky patří k tvorům, kteří jsou vybaveni vnitřním kompasem a orientují se podle magnetického pole Země.

Kaloň plavý (*Eidolon helvum*). O schopnost echolokace evolučně přišel, o těchto dovednostech jeho předků ovšem svědčí velké vnitřní ucho, které se mu zakládá v hlavě během embryonálního vývoje a svými rozměry odpovídá vnitřnímu uchu kaloňů echolokací ovládaných.

Strnavec bělohřdlý (*Zonotrichia albicollis*). Mezi ptáky, kteří spektrem chutí přilíží nevyvíjejí, tvoří strnavec výjimku bohatou výbavou pro vnímání hořké. V tom se vyrovná i chuťově disponovaným savcům.

FOTO: REPRO Z KNIHY JAROSLAVA PETRA DESATERO SMYSLŮ // KOLÁŽ ŠIMON / LN

ka, čímž vědecké poznatky činí „stravitelnými“ a tím, že je zkušený publicista, dává informace v kombinaci historického poznání či leckdy mylných předpokladů a nejnovějšího badání.

Poctivý čtenář připustí, že o mnohých zajímavostech živočišné říše ví jen málo, nebo dokonce nic a že ani s leckterými citovanými tvory se ještě neměl příležitost seznámit. Málo víme o souvislostech či paralelách se schopnostmi a předpoklady lidské tělesné schránky. V tom se Petro-

va kniha stává dobrodružstvím až detektivním při zkoumání chování obyvatel mořských hlubin, vzdálených pralesů, podzemních jeskyní či vzdušných teritorií. Ale nejen exotických tvorů. Vezměme si třeba tak důvěrně známé zvíře, jakým je pes, který nevyvíjí jen citlivost čichu, ale také umí určit, odkud pach přichází: „Každá nozdra jeho čenichu pracuje samostatně, a pes proto čichá stereo...“ Podobně to mají krtci, jimž levá a pravá nosní dírka dává při orientaci roz-

dílné pokyny, stereo čichem vládnou také saharští mravenci, kteří se pískem vydávají na dlouhé cesty za potravou – a díky tomu nezabloudiví...

Když už jsme u čichu, existují i pachové fake news. Je známo, že tělesný pach, který lidé i zvířata produkují, prozrazuje emoce a je jakousi osobní vizitkou. Ale někteří živočišné dokáží klamat potenciální útočníky falešným pachem. Například americká liška šedá, která bývá často obětí kojotů, si pomáhá tím, že najde

místa, kde zanechají svůj pach pumy. Otírá se o ně tvářemi a touto „pumí vizitkou“ potom mate kojoty.

Rafinovaných příkladů, jak vynalézaví jsou různí tvorové v nutnosti chránit se před nepřitelem, najdeme v knize mnoho. A příkladů zvláštností v chování živočichů, o nichž jsme neměli ani tušení, ještě víc.

Jaroslav Petr: Desatero smyslů, Argo/Dokořán, 2020, 308 stran

Chvála lži

Žánr alternativní historie je především na Západě stále mimořádně populární, a tak není divu, že se do popisu takové odbočky vývoje dějin pustil i jeden z nejznámějších současných anglických prozaiků Ian McEwan. V jeho verzi 80. let 20. století Velká Británie válku o Falklandy oproti realitě prohrála a třeba zakladatel moderní informatiky Alan Turing se věnuje vývoji umělé inteligence... McEwan však, jak je tomu v jeho prózách zvykem, nesází jenom na prvoplánový efekt „jiné“ historie, ale zabývá se mnohem hlubšími tématy. V návaznosti na slavné sci-fi velikány v čele s Isaacem Asimovem zkoumá myšlenku lásky ve světě robotiky: jak se člověk dokáže vyrovnat se skutečností, že umělá inteligence patrně nebude umět lhát? Jelikož roboti nebudou schopni chápat ani naše milosrdné lži, na kterých mezilidské soužití stojí a padá, může to vést k nejrůznějším situacím. Nikdy totiž nevěřte nikomu, kdo o sobě tvrdí, jak je pro něj upřímnost důležitá či že jde o jeho nejlepší vlastnosti. Kdepak: o upřímnosti přece nikdy nikdo nestojí...

David Lancz

Ian McEwan: Stroje jako já. Přeložil Ladislav Šenkýřik, vydalo nakladatelství Odeon, Praha 2021, 360 stran

Nechceme starý normál

Hledáte teď Praze přístupnou galerii? Sázkou na jistotu je galerie Artwall. Využívá plochy na betonových oporách svahu Letné nad Vltavou (z výstavby Stalinova pomníku). Proto každý, kdo prochází či projíždí po nábřeží Kapitána Jaroše, teď spatří velkoplošné panely s verší Anny Beaty Hábllové. Hábllová vystudovala architekturu, působila jako urbanistka v IPR, vydala dvě populární naučné knihy a čtyři svazky poezie. Pro výstavu Nevýslovný napsala verše zaměřené ekologicky. Něco vyznívá aktuálně: „Včera u Bečvy, lodě chytaly měsíc, zůstaly prázdné.“ Něco může v zasněžené Praze působit až přepjatě: „Město bez sněhu, těžaři paliv mají příliš horký dech.“ Ale za tím vším je cosi více, výzva galerie Artwall nazvaná „Návrat k normálu není možný“. Je to téma žhavé pro celý Západ. Jedny děsí snadnost, s níž strach z nákazy vede k uzavírání společností i obcházení demokratických procedur, a chtějí návrat k normálu. Jiní to naopak berou jako inspiraci k myšlence přebudování celého společenského systému a také k tvrzení, že vlastně není k čemu se vracet. Právě ten druhý postoj ilustruje avizovaná výstava. **Zbýnek Petráček**

Anna Beata Hábllová: Nevýslovný, Galerie Artwall, Praha, do 31. března

Inspirace z Barcelony

Katalánsko patřilo loni na jaře k regionům nejcitelněji postiženým pandemií. Třídílná dokumentární série Jsme v tom spolu uváděná na HBO GO přináší svědectví o tom, jak se s tehdy novou a neznámou hrozbou vyrovnávali zdravotníci i pacienti barcelonské nemocnice Parc Taulí Hospital v období od března do června 2020. Sleduje zdravotní sestry nejen při péči o nemocné, ale i když jsou doma se svými rodinami, nechává je promlouvat o práci, ale také o každodenních starostech, jež výjimečná situace přinesla. Ústředním motivem série je lidskost a laskavost, s níž zdravotnice přistupují k nemocným a pomáhají jim k návratu do života. S odstupem dalších měsíců může pohled na zdolávání první vlny působit dokonce trochu nostalgicky: každému pacientovi propouštěnému z nemocnice se tleská, každé uzdravení je událost. Možná od té doby takové jednotlivé příběhy poněkud zanikly v proudě statistických údajů. Právě to, že člověk není jen číslo, se dokument snaží zdůraznit a může být díky tomu inspirací pro neokorálý pohled v dalších fázích této anabáze. **Marcel Kabát**

Jsme v tom spolu, režie Felix Colomer, uvádí HBO GO

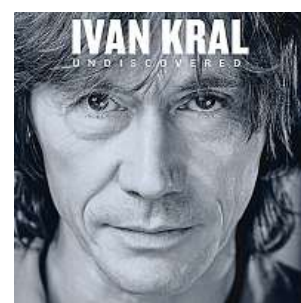
Střípky reality

Pokud chce dnes člověk vidět nějakou výstavu naživo, nabízí se mu privátní prohlídka galerií. Takové pořádá i Experimentální prostor NoD v Praze, kde je momentálně k vidění výstava How Soon Is Now fotografa Hynka Alta. Ta sice měla skončit už loni v listopadu, ale kvůli covidu byla prodloužena na neurčito. Expozice se skládá z několika sérií fotografií a jedné video performance. Snímky nabízejí pohled do rozkapaných chodníků s obnaženými střevy kabelů a potrubí, sochy v deponiích vyňaté se svého běžného prostředí nebo černobílé portréty pornoherečky Lady Dee natisklé coby plakáty k rozebrání. Ve videu pak Hynek Alt pomocí technologie motion capture rozhýbává loutku Spejbla. „Alt poukazuje na chaos, který se rozprostírá jen pár centimetrů pod našima nohama, na matoucí struktury a zranitelné měkké systémy pod zemí, tenké drátky a nitky, které hýbou prvky reality,“ píše v doprovodném textu teoretička umění Borbála Szalai. „Alt je loutkovodíčem, který své loutky ovládá tím, že nitky povoluje, pouští, předává a čas od času znovu uchopí.“ **Pavel Vokatý**

Hynek Alt: How Soon Is Now, Experimentální prostor NoD, Praha

Objevený Ivan Král

Ivan Král, jediný původem český rockový muzikant, který pronikl do světové špičky, zemřel loni v únoru. Nyní se objevilo na trhu album Undiscovered, které přináší dosud nevydané nahrávky z jeho archivu. Devět písní vybrala Králůva manželka Cindy Hudsonová, která se na nich podílela textařsky. Všechny Král nahrál sám ve svém domácím studiu. Všechny nástroje obstaral sám – naprogramoval bicí, nahrál samozřejmě kytary, ale i baskytary a klávesy. Šlo o demosnímky, které byly určeny k dalšímu zpracování, případně k provedení s kapelou. „Po Ivanově odchodu jsem roztřídila všechny jeho věci a našla mnoho nahrávek i videozáznamů – demonahrávky, melodie, nápady, kousky filmů – často v předpotopních formátech a zaznamenané v průběhu několika desetiletí,“ shrnuje Hudsonová. „Postupně se odkazem propracovávám, časem bude k vydání jistě víc hudebního materiálu.“ Ačkoli nám album nic zásadního o Královi neprozradí, jeho fanoušci jistě ocení dávku pro něj typických písní, od stonovoského rock'n'rollu až po křehké balady. **Ondřej Bezr**

Ivan Král: Undiscovered, Warner Music 2021